

Tavaszi Szél / Spring Wind 2019

Tanulmánykötet

I. kötet

Tavaszi Szél – Spring Wind 2019

Szerkesztette:

Bihari Erika – Molnár Dániel – Szikszai-Németh Ketrin

**Doktoranduszok Országos Szövetsége
Budapest
2020**

Tavaszi Szél – Spring Wind 2019

I. kötet

Lektorálták:

Dr. Annus Ildikó	Dr. Kotroczó Zsolt
Dr. Balogh Csaba	Dr. Kőrösiné dr. Molnár Andrea
Dr. Barna Gábor	Dr. Kredics László
Dr. Berki Imre	Dr. László Kristóf
Dr. Biró Tamás	Dr. Lattmann Tamás
Dr. Bodó Sára Anna	Dr. Madai Sándor
Dr. Borka György	Dr. Molnár Dénes
Dr. Bottlik Zsolt	Dr. Nyilas Anna
Dr. Czeglédi Levente	Dr. Paár Ádám
Dr. Csapó János	Dr. Szabó Éva
Dr. Dénes Attila	Dr. Szeglet Péter
Dr. Diósi Gerda	Dr. Szilágyi Pál
Dr. Dunai Attila	Dr. Tolner László
Dr. Ferencz Jácint	Dr. Tóth Dávid
Dr. Fodor György	Dr. Tóth J. Zoltán
Dr. H. Nagy Péter	Dr. Tóth Zoltán
Dr. habil Domonkos Endre	Dr. Turkovics István
Dr. habil Homicskó Árpád Olivér	Dr. Vajdai-Horváth Zsuzsa Beatrix
Dr. habil Kendeffy Gábor	Dr. Venkovits Balázs
Dr. habil Lichtmann Tamás	Dr. Zaccaria Márton Leó
Dr. habil Nóda Mózes	Dr. Zsolt Kotroczó
Dr. habil Pintér Gábor	Kornylóvné Dr. Máté Anita
Dr. habil Szilovics Csaba	Ördögné Dr. habil Kolbert Zsuzsanna
Dr. habil. Béli Gábor	Prof. Dr. Elek Balázs
Dr. Hajnal Zsolt	Prof. Dr. Fleck Zoltán
Dr. Házi Judit	Prof. Dr. Hanusz Árpád
Dr. Kenesei György	Prof. Dr. Kovács András
Dr. Keserű Zsolt	Prof. Dr. Pusztai Gabriella
Dr. Koncz Ibolya Katalin	Simonné Dr. Balázs Ágnes
Dr. Korsós né dr. Delacasse Krisztina	

ISBN 978-615-5586-52-1ö

ISBN 978-615-5586-60-6

Felelős kiadó:
Doktoranduszok Országos Szövetsége

Megjelent: 2020
Minden jog fenntartva.

Tavaszi Szél – Spring Wind 2019

I. kötet

Agrártudomány

Állam-és jogtudomány

Biológiatudomány

Földtudomány

Hittudomány

Irodalomtudomány

TARTALOMJEGYZÉK

AGRÁRTUDOMÁNYI SZEKCIÓ..... 13

AKÁC ÁLLOMÁNY KÜLÖNBÖZŐ ÜLTETÉSI HÁLÓZATAINAK
ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMEZÉSE TÉRINFORMATIKAI MÓDSZERREL..... 14

Ábri Tamás, Rásó János, Dr. Szabó Gergely

EGYPONTOS NUKLEOTID-POLIMORFIZMUSOK (SNP) HATÁSA MAGYAR
NAGYFEHÉR KOCÁK SZAPORODÁSBIOLOGIAI TULAJDONSÁGAIRA 22

Balogh Eszter, Kern László, Gábor György, Dálnoki Anna Boglárka, Rátky József, Zsolnai Attila, Anton István

TELEPÜLÉSEK, MINT A REGIONÁLIS HÁLÓZATOK CSOMÓPONTJAI..... 33

Csányi Szilvia, Hegedűsné dr. Baranyai Nóra

POTENCIÁLISAN TOXIKUS ELEMELMEK MEGKÖTÉSÉNEK VIZSGÁLATA
ADSORPCIÓS IZOTERMÁVAL ÉS SPEKTROFOTOMÉTERES MÉRÉSSSEL 41

Dálnoki Anna Boglárka, Rózsa László, Borka György, Balogh Eszter Erika, Rétháti Gabriella, Czinkota Imre

SZELÉNNEL DÚSÍTOTT TEJTERMÉKEK ELŐÁLLÍTÁSA 48

Dr. Juhászné Tóth Réka, Kiss Dóra, Csapó János

COMPARATIVE STUDY OF HERBACEOUS DIVERSITY IN DIFFERENTLY
STRUCTURED SHELTERBELTS 55

Szigeti Nóra

HOW COVER CROPS AND MULCHING EFFECT ON SOIL BIOLOGICAL AND
PHYSICAL PARAMETERS 61

Barnabás Kovács, László Kocsis, Péter Varga, János Májer

AZ ÉVSZAKOK HATÁSA KÜLÖNBÖZŐ GENOTÍPUSÚ SZARVASMARHAFAJTÁK
LEGELŐI VISELKEDÉSÉRE HORTOBÁGYI SZIKESEKEN 66

Kovácsné Koncz Nóra, Posta János, Béri Béla

A MALMI MŰVELETEK DON TOXIN CSÖKKENTŐ HATÁSÁNAK ÉS SZEPARÁLÓ
TULAJDONSÁGÁNAK ÖSSZEHASONLÍTÁSA..... 78

Magyar Zoltán, Véha Antal, Pepó Péter, Bartók Tibor, Gyimes Ernő, Szarka Péter

TERMÉSZETES FELÚJÍTÁSI LEHETŐSÉGEK A NYÍRSÉGI VÖRÖS TÖLGYES
(QUERCUS RUBRA L.) ERDŐRÉSZLETEKBEN 88

Marcisin Tamás Máté, Király Gergely

FŰZ, NYÁR ÉS VEGYES AVAR LEBONTÁSÁNAK ÉS KIOLDÓDÁSÁNAK
VIZSGÁLATA..... 99

Simon Brigitta, Kucserka Tamás, Anda Angéla

A SZÓJA (GLYCINE MAX L.) LEVÉLFELÜLETÉNEK ÉS
TERMÉSMENNYISÉGÉNEK VIZSGÁLATA EVAPOTRANSPÍROMÉTERBEN .. 106

Simon Brigitta, Kucserka Tamás, Soós Gábor, Anda Angéla

A NÁD LEBONTÁSÁNAK VIZSGÁLATA A BALATON KESZTHELYI-ÖBLÉBEN ÉS
A KIS-BALATON INGÓI BERKÉBEN 113

Simon Brigitta, Simon Szabina, Kucserka Tamás, Anda Angéla

A NUCLEUS ACCUMBENS ÍZÉRZÉKELÉSBEN BETÖLTÖTT SZEREPÉNEK
VIZSGÁLATA ELEKTROFIZIOLÓGIAI MÓDSZEREKKEL SZABADON MOZGÓ
PATKÁNYOKBAN 119

Dr. Szabó István, Hormay Edina, László Bettina, Prof. Dr. Karádi Zoltán

GLOBALIS TRENDEK A SZŐLŐ SZAPORÍTÓANYAG ELŐÁLLÍTÁSBAN..... 131

Szabó Péter, Soós Adrienn, Veszélka Mihály, Kocsis László

A NYÍRSÉGI AKÁCERDŐK MÉZTERMELÉSI LEHETŐSÉGEI ÉS KORLÁTAI 145

Takács Marianna, Oláh János

KLÍMAVÁLTOZÁS KÁROS HATÁSAINAK KIVÉDÉSE BAROMFIBAN 164

Tokodyné Szabadi Nikolett, Lázár Bence, Gócza Elen

FŐTT TOJÁSTERMÉKEK APRÍTÁSI MÓDJÁNAK HATÁSA A FÉLKÉSZTERMÉK
MINŐSÉGÉRE 172

*Tóth Adrienn, Hidas Karina, Ayari Emna, Németh Csaba, Tóth Kálmán, Penksza Péter,
Pásztorné Huszár Klára, Friedrich László*

ÁLLAM-ÉS JOGTUDOMÁNYI SZEKCIÓ.....180

LÉTEZIK-E HAZÁNKBAN DISZKRIMINATÍV HELYI ADÓZTATÁS?..... 181

dr. Bacsárdi József, dr. Wágner Tamás Zoltán

BERUHÁZÁSVÉDELEM AZ EURÓPAI UNIÓBAN 204

Bihari Erika

A SZEMÉLYES ADATOK VÉDELME EURÓPÁBAN, ÉS AZ ÁLTALÁNOS
ADATVÉDELMI RENDELET HATÁLYBALÉPÉSÉNEK HATÁSA..... 213

Dr. Bokros Attila

A SZOCIÁLIS CÉLÚ ÉTKEZTETÉS FORMÁI ÉS SZABÁLYOZÁSA.....	225
<i>Czibere Károly</i>	
AZ „ÉSZ DIKTATÚRÁJA”:	235
<i>Galicz Kamilla Zsuzsanna</i>	
VEZÉRLŐ ELVEK A PERKONCENTRÁCIÓ SZOLGÁLATÁBAN	245
<i>Kiss Attila</i>	
AZ ÁRPÁD-KORI KIRÁLYI JOG ÉS AZ ÁLLAMSZERVEZETI FUNKCIÓK ÖSSZEFÜGGÉSEI RENDSZERELMÉLETI KERETBEN.....	253
<i>dr. László Balázs</i>	
A JEGYZŐ JOGÁLLÁSA A HATÁLYOS MAGYAR JOGBAN	264
<i>Lengyelne Bús Zita</i>	
A JEGYZŐI TISZTSÉG KIALAKULÁSÁNAK FŐBB ÁLLOMÁSAI	271
<i>Lengyelne Bús Zita</i>	
A RENDSZERVÁLTÁS UTÁN BEKÖVETKEZŐ TÁRSADALMI VÁLTOZÁSOK HATÁSA A JOGÉRVÉNYESÍTÉSRE MAGYARORSZÁGON.....	277
<i>Lugosi József</i>	
A NÜRNBERGI PER A JOG ÉS AZ ERKÖLCS HÁLÓJÁBAN	287
<i>dr. Papp Petra</i>	
A MAGYAR IGAZSÁG ÉS ÉLET PÁRTJA TÖRTÉNETE 1993-2010 KÖZÖTT	299
<i>Rácz Márk</i>	
A MARXIZMUS-LENINIZMUS OKTATÁSÁNAK HÁTTERE ÉS JOGI SZABÁLYOZÁSA 1950-1989 KÖZÖTT	311
<i>Rácz Márk</i>	
A KÉNYSZERMIGRÁCIÓ ÉS A MENEDÉKJOG SZOROS KAPCSOLATA	325
<i>Salvador Neto Luis</i>	
THOUGHTS ABOUT THE DEVELOPMENT AND DOMESTIC AND INTERNATIONAL APPLICATION OF THE FORESEEABILITY CLAUSE.....	337
<i>dr. László Schmidt</i>	
GONDOLATOK AZ ELŐRELÁTHATÓSÁGI KLAUZULA KIALAKULÁSÁRÓL ÉS ANNAK ALKALMAZÁSÁRÓL NEMZETKÖZI ÉS HAZAI VISZONYLATBAN.....	342
<i>dr. Schmidt László</i>	
RÖVID ÚTON AZ IGAZSÁGHOZ? - A TERHELTI BEISMERÉS ÉS A VALÓSÁG ÖSSZEFÜGGÉSEI.....	348
<i>Simon Alexa</i>	

REGIONAL INTERNATIONAL ORGANIZATION ON COOPERATION OF COMBATTING CYBERCRIME: SHANGHAI COOPERATION ORGANIZATION AND CHINA.....	358
<i>Song Dawei</i>	
THE LEGAL ASPECTS OF AGRICULTURAL ORGANIC PRODUCTS AND LAND POLICY.....	364
<i>Petra Stankovics, Barnabas Kovacs</i>	
DEVIZAKÖLCSÖN, MINT BEFEKTETÉSI JOGVISZONY	369
<i>Dr. Szívós Alexander</i>	
„CSÖBÖRBŐL VÖDÖRBE?”.....	377
<i>Takács Dóra</i>	
RIGHTS OF MIGRANT WORKERS UNDER INTERNATIONAL LABOR LAWS	388
<i>Khaing Moe- Thazin</i>	
A MUNKÁLTATÓI ELLENŐRZÉS KORLÁTAI A MUNKAVÁLLALÓ SZEMÉLYISÉGI JOGAIRA ÉS ADATVÉDELEMHEZ VALÓ JOGÁRA TEKINTETTEL	395
<i>Varga Dóra</i>	
JOGÁLLAMISÁG KONTRA JÓ ÁLLAMISÁG, AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGÁNAK MAGYAR ÍTÉLETEI A LETARTÓZTATÁSOK ÉS A HOSSZ-ÜGYEK TÁRGYÁBAN	402
<i>dr. Vincze Fanny Rose</i>	
IZLAND ÉS AZ ADATVÉDELEM KAPCSOLATA, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A MUNKAJOGBAN MEGJELENŐ ADATKEZELÉSRE	413
<i>Dr. Wellmann Barna Bence</i>	
AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG VÉGREHAJTÁSI JOGGAL KAPCSOLATOS GYAKORLATÁNAK BEMUTATÁSA A 2012. JANUÁR 1-ÉT KÖVETŐEN INDULT ÜGYEKBE, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ ALKOTMÁNYJOGI PANASZRA.....	424
<i>dr. Zavaczky Márk András</i>	
BIOLÓGIATUDOMÁNYI SEKCIÓ.....	434
CSIPERKEGOMBA-PATOGÉN PENÉSZGOMBÁK SZÉNFORRÁS-HASZNOSÍTÁSI PROFILJÁNAK VIZSGÁLATA	435
<i>Allaga Henrietta</i>	

CINK OXID NANOPARTIKULUMOK HATÁSA KERESZTESVIRÁGÚ
NÖVÉNYEKRE 446

Molnár Árpád

RÁKÁTTÉTEK ELŐREJELZÉSE MARKOV-LÁNCOKKAL 453

Nyerki Emil, Benke János Marcell

KÜLÖNBÖZŐ TÍPUSÚ SZÓRÓK GYOMFERTŐZÖTTségÉNEK VIZSGÁLATA A
MÁTRAI TÁJVÉDELMI KÖRZETBEN 465

Rusvai Katalin, Dr. Czóbel Szilárd

FÖLDTUDOMÁNYI SZEKCIÓ 479

NEW CHAPTER IN THE RELATIONS BETWEEN BRAZIL AND HUNGARY 480

Bihari Katalin

TOKAJ-HEGYALJA ZSIDÓ TURIZMUSÁNAK FOGADÓKÉPESSÉGÉT
BEFOLYÁSOLÓ FEJLESZTÉSEK ÉS NEGATÍV HATÁSOK 489

Drotár Nikolett

A HATÁR, AMI SZÉTVÁLASZT? – HATÁRON ÁTNYÚLÓ EGYÜTTMŰKÖDÉSEK A
MAGYAR-UKRÁN HATÁRSZAKASZON 497

Linc Annamária

A MŰZEUM, MINT ÉLMÉNYÍGÉRET A 21. SZÁZADBAN. EGY
LÁTOGATÓKUTATÁS TURISZTIKAI VONATKOZÁSAI 504

Schultz Éva

HITTUDOMÁNYI SZEKCIÓ 519

A BIBLIAI *ĦĒREM* AZ ÓKORI KÖZEL-KELETEN 520

Bihari József

A MAGYAR DIASZPÓRA RÓMAI KATOLIKUS LELKIPÁSZTORI JELENLÉTÉNEK
KÉRDÉSEI A 21. SZÁZADBAN 529

Dudás Róbert Gyula

ISTEN JELENLÉTÉNEK TÉMÁJA EZEKIEL KÖNYVÉBEN 537

Dudevszky Richárd

UGARIT ÉS AZ ÓSZÖVETSÉG: MEGJEGYZÉSEK A KÉT KULTÚRA
ÖSSZEHASONLÍTÁSÁNAK MÓDSZERTANÁHOZ..... 543

Kató Szabolcs Ferencz

AZ ÉNKÉP, A KULTURÁLIS KÖRNYEZET ÉS A KERESZTYÉN HIT KAPCSOLATA
DÉL-KOREAI REFORMÁTUSOK KÖZÖTT 551

Lucski Márta

„ÚJ ÉNEKET ÉNEKLEK NEKED, ISTENEM, TÍZHÚRÚ LANTON ZENGEDEZEK
NEKED.” (ZSOLT 144,9) MÁS FELEKEZETEK HATÁSA A GYULAFEHÉRVÁRI
EGYHÁZMEGYÉBEN HASZNÁLT KERESZTYÉN KÖNNYŰZENEI REPERTOÁRRA
..... 558

Száva Péter

KOKAS KLÁRA VALLÁSOSSÁGA ÉS ISTENKÉPE..... 565

Székely Csilla Imola

CANTERBURY-I ANSELMUS IMÁDSÁGAINAK ÉS LELKIGYAKORLATAINAK
RITUÁLIS KARAKTERE..... 577

Székely Tamás

IRODALOMTUDOMÁNYI SZEKCIÓ585

KATAKLIZMA-NARRATÍVÁK A TUDOMÁNYOS FANTASZTIKUMBAN..... 586

Babos Orsolya

KARINTHY FRIGYES „GÉNIUSZ” C. KARCOLATÁNAK ÉS „LEPKETÁNC” C.
SZÍNŰVÉNEK ELEMZÉSE PLATÓN BARLANGHASONLATA ALAPJÁN..... 595

Bacsó Beáta

„...MINDKÉTFÉLEKÉP MÁS ÉRTELMEZET AD”. KÖZKÖLTÉSZETI JELENSÉGEK A
KÉTÁGÚ VERS PÉLDÁJÁN KERESZTÜL 607

Deme Ágnes

MOLNÁR FERENC A BÍRÓSÁGON 615

Karácsony Szilvia

AZAS SÁLÓM / ÁCÁT SÁLÓM / עצה שלום. BACHER SIMON ALKALMI
KÖLTEMÉNYEI A „MAGYAR ÉS ERDÉLYHONI IZRAELITÁK EGYETEMES
GYŰLÉSÉHEZ” 624

Prof. Dr. Oláh János, Tuna Rita

A VITAMÓDSZER ALKALMAZÁSÁNAK HATÁSA A TÁRSADALMI INNOVÁCIÓRA: A VITÁZÁS ELSAJÁTÍTÁSÁNAK ÉS OKTATÁSÁNAK ÖSSZEFÜGGÉSEI KÜLÖNBÖZŐ KOMPETENCIÁK ÉS ATTITÚDOK FEJLŐDÉSÉVEL	633
---	-----

Lénárt-Muszka Zsuzsanna

UGARIT ÉS AZ ÓSZÖVETSÉG: MEGJEGYZÉSEK A KÉT KULTÚRA ÖSSZEHAJONLÍTÁSÁNAK MÓDSZERTANÁHOZ

Kató Szabolcs Ferencz

*Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet, tanársegéd
katoszabolcs@proteo.hu*

Absztrakt

Az ugariti szövegek 1928-as felfedezése hatalmas szenzáció volt az 20. század első felében. Nemcsak egy nyugat-sémi kultúra írásos, szellemi örökségét fedezték fel Rasz Samra törmelékei alatt, hanem a vallásos szövegek istennevei a legnagyobb mértékig megegyeztek az ÓSZ-ben Jhwh mellett olvasható istennevekkel. Az ÓSZ-ből ismert „kánaáni” istenek, hirtelen megelevenedtek mítoszok, eposzok, rituálék és más kultikus szövegek ékírásos agyagtábláin. Nem maradhatott el a tudományos ováció, amely röviddel a felfedezés után Mezopotámia helyett Ugarit felé fordította figyelmét. Ebben az időben olyan munkák születtek, amelyek nagyon sokszor az ószövetségi igehelyeket ugariti idézetekkel magyarázták, ugariti szövegek kontextusába helyezték azokat. Ilyen volt pl. a háromkötetes Ras Shamra Parallels, Kuhnigk Nordwestsemitische Studien zum Hoseabuch című könyve, vagy éppen Dahood zsoltárkommentárja a The Anchor Bible sorozatban.

Az ellenállás sem maradhatott el. Rendtorff élesen tiltakozott az ellen, hogy az izraeli szövegeket ennyire mechanikusan egy térben és időben távol eső szövegkorpusszal hasonlítsák össze. Helyette a föníciai kultúrát ajánlja az összevetés alapjául. Ezzel elindult egy második Babel-Bibel Streit, ami lényegében még ma is érezteti hatását. Szükség volt és szükség van tehát az összehasonlítás egy újabb megalapozására, amely immár nem elégszik meg azzal, hogy az összehasonlítandó kultúrák közös kiindulóponttal rendelkeznek.

Ebben a tekintetben két támpontunk lehet. Dietrich és Loretz az ugariti ábécé kutatásában rámutat arra, hogy az ugariti hangkészlet, mely 30 hangzót különböztet meg, megegyezik egy Bét Semesben talált ábécével, azaz egy izraeli területről származó ábécével. Mivel Ugaritban létezik egy 22 hangzós ábécé is, arra a következtetésre jutnak, hogy az ugariti szövegekért felelős királydinasztia egy olyan területéről vándorol ki és jut hatalomra Ugaritban, ahol hasonló hangkészlettel rendelkeztek, esetleg ahhoz közeli nyelvet beszéltek. Kutatásaiktól függetlenül a mítoszok és eposzok helyneveinek vizsgálata alapján egy másik tudós, Margalit arra következtetésre jut, hogy a mitikus események színterei szintén a kánaáni helységek, amely így arra utal, hogy a szövegekben fellelhető hagyományok erről a területről eredeztethetők. A két megfigyelés ugyanabba az irányba mutat: az ugariti szövegekben fellelhető hagyományok egy az Izraelhez térben közel eső régióból származnak, amelyek így elegendő alapot szolgálnak a két kultúra szövegeinek egy módszertanilag megalapozott összehasonlításához, amelyben természetesen figyelembe kell venni egy ilyen összehasonlítás határait. Az tanulmány az ugaritológia ezen új eredményeit kívánja a magyar tudományos közönség elé tárni.

Kulcsszavak: *Ugarit, Ószövetség, módszertan, ábécé, kronológia*

1. Bevezetés

Talán sokak számára lerágott csont a címben megfogalmazott témafelvetés. Ennek egyik oka az lehet, hogy valaki magától értetődőnek tartja, hogy az ugariti szövegek az Ószövetséget illetően értékes referenciákat tartalmaznak; a másik okot viszont épp az a felismerés szolgáltathatja, hogy ez a fajta összevetés már rég meghaladott. Mindkét álláspont felismeréseiben lényeges eredmények sűrűsödnek össze. Ha az érdeklődő olvasó kezébe vesz

valamilyen Ugarit és az Ószövetség viszonyát taglaló összefoglalást, főként a fenti két vélemény különböző artikulációjú megnyilvánulásával találkozunk. A kérdés azonban, hogy hogyan határozható meg a kettő viszonya a 21. század kutatásainak fényében? Jelen tanulmány ebben a témakörben kíván némi fogódzót adni és azt kívánja felmutatni, miért és hogyan lehet tudományos megalapozottsággal, a legfrissebb eredményeket felhasználva az ugariti szövegek és az Ószövetség bizonyos jelenségeit legitim módon összefüggésbe hozni és a köztük fennálló esetleges kapcsolatot kutatni. Mindenekelőtt azonban következzen egy vázlatos kutatástörténeti áttekintés.

Az ókori Közel-Kelet szövegeinek felfedezése, az ékírásos szövegek megfejtése újabb és újabb paradigmaváltásokhoz vezetett a teológiában és a vallástörténetben. Az első ilyen forrongó korszakot (a 19-20. század fordulója körül) a Babel-Bibel Streit címszó alatt jegyzi summásan a kutatástörténet.¹ Az mezopotámiai szövegek nagyon sok olyan fogalomról és jelenségről beszélnek, amelyek jelen vannak az Ószövetség különböző könyveiben. A kutatás ezen szakaszában ezeket a hasonlóságokat úgy próbálták megmagyarázni, hogy Izrael a babiloni fogság idején sok mindent áttemelt a babiloniaktól saját vallásába és azokat saját kultúrájához szabta. Nagyon sarkítva, eszerint az elgondolás szerint Izrael identitásának jónéhány meghatározó jegyét (pl. világképét, a szombat megtartását, a társas együttélésre vonatkozó törvények jó részét stb. [3]) a babiloniaktól vette át és nem saját maga alkotta meg. Ez az álláspont azonban nem maradt ellenvélemény nélkül a kutatók körében. A heves viták elcsendesedése után pedig egy olyan álláspont vált uralkodóvá, hogy Izrael vallásos képzetei egyrészt nem elszigetelt jelenségek az ókori Közel-Keleten – nagyon sok változás éppen a környező népekkel történő interakció (pl. kereskedelem, migráció, fogság) révén következett be –, másrészt nem minden tradíció átvett anyag az Ószövetség irodalmában. Izrael írnokai nem ötletszegény epigonok, hanem sok esetben a szó legszorosabb értelmében, valódi szerzők.²

Az összehasonlító vallástudomány következő nagy hulláméért immár az ugariti szövegek voltak felelősek [4]. 1928-tól kezdődően Rasz Samra, Rasz Ibn Hani és más helyek romhalmjai alatt temérdek olyan agyagtábla került elő [6], amely az Ószövetség lapjairól ismert istenekkel kapcsolatosan örökített meg rituálékat, mítoszokat, eposzokat. Baál, El, Asera, Mót és más idegen istenek hirtelen megelevenedtek saját kontextusukban, és bepillantást nyerhettünk egy nem izraeli vallás képzeteibe. Ez annyira szenzációs felfedezés volt, hogy az ugariti vallást nemcsak egy kánaáni vallásnak tekintették, hanem a kánaáni vallásnak *par excellence*. Röviddel a felfedezés után olyan munkák születtek, amelyek a bibliai szövegeket egyszerűen ugariti párhuzamokkal magyarázták, mi több ugariti idézeteket fedeztek fel az Ószövetségben. Ilyen jellegű munkák: a *Ras Shamra Parallels* [7], Dahood zsoltárkommentárja [8] vagy éppen Kuhnigk *Nordwestsemitische Studien zum Hoseabuch* [9] című könyve. De hasonlóan kezelte az ugariti szövegeket az Albright-iskola is, Cross-szal bezárólag.³ Az angol nyelvterületen helyel-közzel ez a felfogás még mindig jelen van. Pl. Heiser tollából az egyik vezető bibliai program támogató blogján 2019-ben még mindig az olvasható, hogy az Ószövetség bizonyos könyvei idézik az ugariti szövegeket.⁴

Európában a múlt század második felében azonban következett egy paradigmaváltás. A tézisre, ahogy lenni szokott, következett az antitézis. Egy nagyhatású tanulmányában Rendtorff megkérdőjelezte ezt a fajta közvetlen kapcsolatot Ugarit és Izrael között. Véleménye szerint

¹ A témához ld. [1] [2].

² Más összefüggésben, de hasonlóan a próféták eredetiségét és kreatív ötletgazdagságát emeli ki Balogh [5].

³ Egy rövid áttekintéshez és a szerzők vonatkozó értékeléséhez ld. Smith [10].

⁴ „It's not surprising that sometimes in the course of their preaching and writing, the prophets counted on familiarity with Baal to make their case that it was Yahweh, not Baal, who was the heavenly king. We know this was the case, since certain Old Testament books actually quote from the Ugaritic religious texts, most notably the one that modern scholars have called the Baal Cycle.” [11] Smith is hasonló véleményt fogalmaz meg a Baál ciklushoz írt kommentárjában. „the Baal Cycle expresses the heart of the West Semitic religion from which Israelite religion largely developed.” [12] XXVI.

Ugarit helyett inkább Fönícia felé kellene fordítani a figyelmet [13]. Mowinckel is így sóhajt fel 1953-ban: *Libera nos Domine, a rabie Ugariticorum* [14]. De hasonló véleményt képvisel Donner [15], Sauer [16] és Niehr is [17]. Szerintük bár az Ugaritban megtalált korpusz valóban egy értékes referencia az északnyugat-sémi kultúra felfedezésében, azonban mind időben mind térben messze távol áll Izraeltől, ezért közvetlen kapcsolatról aligha lehet beszélni. Lassan-lassan az ilyen és hasonló érvek alapján mind az ószövetségesek, mind a hebraisták másfelé fordították figyelmüket, és mind a mai napig kevesen követik figyelemmel az ugaritológia legújabb eredményeit. Azonban az Ugarit-kutatás az orientalisztika egyik legdinamikusabban fejlődő ága, és az új eredmények fényében ez a kultúra ismét a kutatás gyújtópontjába kerülhet. A következőben az ugariti szövegek és az Ószövetség összehasonlításának újabb fogódzóit kívánom röviden bemutatni.

2. Az összehasonlítás módszertani alapja

2.1 Általános megfontolások

Az első kapaszkodó egy általános megállapítás. Az ókori Közel-Keletet bizonyos szempontok szerint, kulturálisan három részre lehet felosztani: sémita-hámita, a kelet sémi és a nyugat sémi kultúrkörökre. Ezeket a rokon nyelv és kultúra köti össze egymással és választja el egymástól. Mivel a modern történeti kutatások Izrael történetével kapcsolatosan erősen megkérdőjelezzik az exodus-hagyomány történelmi hitelességét, és legfeljebb egy kisebb menekülő mózesi rabszolga csoporttal számolnak – ha egyáltalán számolnak ezzel –, a többségi vélemény szerint Izrael mint nép Kánaán földjén született és alakította ki társadalmát [18] 42–92. E feltevés egyenes következménye, hogy Izrael és a környező népek kulturális kapcsolata sokkal szorosabb, mint gondolnánk, mert Izrael nem jövevény többé, hanem Levante területének ősi szereplője. Ezek alapján bizonyos mértékig indokolt Izrael és Ugarit összekapcsolása.

Az Ugaritot és Izraelt összekötő másik kapocs Fönícia. A térség városállamai és Ugarit gazdasági és politikai kapcsolatát az ugariti adminisztratív szövegek (KTU 2.38; 2.40; 4.338) igazolják, amelyek alapján élénk kereskedelmi kapcsolat rekonstruálható a két térség között [19] 96, ami minden bizonnyal egy bizonyos szintű kulturális keveredéshez is vezetett. A Héber Biblia hasonlóan számol be már Dávid és Salamon korából is (2Sam 5,11; 24,5–7; 1Kön 5,15–26) Fönícia és az Izraeli Királyság kapcsolatáról. Ha a kérdéses szövegek nem is feltétlenül tükröznék történelmi valóságot, az Omri dinasztia korától már archeológiai bizonyítékok is alátámasztják a Föníciával folytatott kereskedelmi kapcsolatot [20]. Ezt árnyalja a Kir könyvében Akháb királyságának bemutatása, amely az uralkodó házak jó kapcsolatát mutatja. Az ugariti hagyományok tehát közvetve, feltehetőleg módosult formában, de akár a föníciaiakon keresztül is elérhették Izrael területét [21].

2.2. Konkrét kapaszkodók

A fenti gondolatvezetés természetesen csak közvetett kapcsolatot feltételez Izrael és Ugarit között, de ez utóbbi sem időben sem térben nem kerül közelebb Izraelhez. Ezt a „távolságot” azonban relativizálnunk kell a legújabb kutatások fényében. A régebbi, standardnak számító művek és fordítások ([22] 1091; [12] 1–2) az ugariti szövegek Ilimilku által leírt korpuszát, azaz a mítoszok és eposzok tábláit, II. Niqmaddu idejére, a Kr. e. 14 sz. első felére (kb. 1380–1346) datálják. Ez azonban megváltozott 1992-ben, amikor Urtenu házában megtaláltak egy mitikus szöveget (KTU 1.179), amely szintén Ilimilku kolofonjával volt ellátva [23] 7–8. Mivel Urtenu nevéhez 17 levél fűződik, amely IV. Niqmaddu⁵ (kb. 1210–1200) királyt említi, és 4 levél Ammurapi (kb. 1200–1185) királyt nevesíti, az írnok működésének idejét jól körül lehet

⁵ Az ugariti Niqmaddu nevet viselő királyok száma és kiléte változó a szakirodalomban. Egy táblázatos összehasonlításhoz ld. Wyatt [24] 404.

határolni [25]. Eszerint Ilimilku Urtenu idejében, azaz az utolsó ugariti királyok uralkodása alatt működött, és a kolofonjaiban emlegetett Niqmaddu IV. Niqmaddura vonatkozik. Emellett a datálás mellett szól még két további, a 13. sz-ra datálható akkád nyelvű szöveg (RS 17.61; 17.67), amelyek szintén említenek egy Ilimilku nevet viselő írnot, és amelyek epigráfiai vonásai a mítoszok és az eposzok Ilimilku írnotának, „kézírására” utalnak (vö. [23] 8), azaz ugyanaz a személy írta őket.

Természetesen felvetődik a kérdés, hogy nem tevékenykedhetett-e az évszázadok során több írnot is ugyanazzal a névvel? Ez a felvetés azért vethető el, mert az Urtenu házában talált, 13. sz-i szöveg kolofonja nemcsak Ilimiklu nevét, hanem az addig 14. sz-ra datált szövegekkel megegyező módon származási helyét és tanítóját is említi [26] 186. Elképzelhető ugyan, hogy a 13. sz-i szöveg egy korábbi másolata, de ebben az esetben tisztázatlan kérdés marad, hogy miért épp ezt a szöveget másoltatta le Urtenu, miközben a hosszabb mítoszok és eposzok egyetlen példánya sem került elő archívumából. Mind az epigráfiai megfigyelések, mind a szövegek belső bizonyosságainak magyarázata egy irányba mutat, éspedig, hogy Ilimilku nem a 14. sz-ban, hanem 13. sz. utolsó éveiben tevékenykedett. Ez a datálás helyel-közzel mára már konszenzusnak számít ([27] 258; [24] 404; [28] 241). Ezzel az Ilimilku korpusz, azaz a Baál ciklus, Kirta, Aqatu, és a Rapiuma-szövegek megszővegezése időben karnyújtásnyira került az Izraeli Királyság megalakulásához.

Ezzel azonban még mindig csak időben kerültünk közelebb Izraelhez. Az említett karnyújtásnyi távolság viszont még mindig több mint 600 km-t jelent. Ezen a téren is fény derült olyan eredményekre, amelyek közelebb hozzák egymáshoz a két kultúrát. Margalit felfigyelt a mítoszok és eposzok helységneveire [29] 14. 16. 163. 233–234. 473. 487–493.

A KTU 1.108 1–3 ban megjelenik pl. *'trt* és *hdr* 'y településeinek neve:

[h]ln yšt rpu mlk 'lm	Íme, felállítják Rpu-t, az alvilág királyát,
w yšt [il] gtr w yqr	és felállítják <i>Gtr</i> és <i>Yqr</i> istenét,
il ytb b 'trt	az istent, (aki) <i>Attarot</i> -ban trónol,
il tpr b hdr'y	az istent, (aki) <i>Edrei</i> -ben uralkodik. ⁶

Ezeket a helységeket Margalit a bibliai Astaróttal és Edrei-jel (Deut 1,4; Józs 12,4; 13,12.31) azaz Básánban fekvő településekkel hozta összefüggésbe. A KTU 1.19 III 41 szerint Aqatut egy *knrt* nevű helyen temetik el, amelyet a Kinneret tóval, ill. annak közvetlen szomszédságával kapcsol össze az említett kutató, míg a Kirta eposz helyeit, *bt hbr*-t és *udm*-t, a főníciai térségben lokalizálja⁷. Mindezek alapján azt következtetést vonja le, hogy az ugariti szövegekben básáni hagyományok *is* jelen vannak, és ez a régió lehet az közös köldökzsinór, amely közös hagyományanyaggal látta el Izraelt és Ugaritot:

It is at this centre of El-worship [értsd: Básánban], whose origins, to judge by the archeological evidence, go back at least to the beginning of the Middle Bronze Age, that may identify the channel through which ancient Canaanite lore and literature such as the story of *Aqht* reached the Israelites who integrated them creatively and imaginatively into their own works and traditions. [29] 490.

Margalit tehát azt állítja, hogy az ugariti szövegekben fellelhető hagyományok, nem kizárólag eredeti ugariti tradíciók, hanem ezek básáni hagyományok, amelyek bekerülnek mind az ugariti

⁶ A fenti fordítás nem a Margalit által javasolt elképzelést követi, amely szerint a szöveg El isten székhelyéről beszélne, hanem abból indul ki, hogy itt a dinasztiaalapító és időközben megistenült ős személyes istenének, az alvilág urának, Rpu szobrának a felállításáról és egy esetleges körmenetben történő meghordozásáról van szó. Vö. Niehr [31].

⁷ Ez utóbbiak azonosítása mára már megdőlt, és *bt hbr* és *udm* minden valószínűség szerint a felső-mezopotámiai *Habur* folyó mellékén létezett királyságra vonatkozik [30] 237. A többi helység lokalizálása azonban mindmáig elfogadott.

mind az izraeli irodalomba. Az Ószövetség ezt a területet hol Manassé, hol Naftali, hol Dán törzsének területéhez számolja (Józs 13,29–31; 20,8 szerint Manasséhoz, Józs 19,32–39 szerint Naftalihoz, a Deut 33,32 szerint Dánhoz tartozott), de az izraeli jelenlét mindenképp körvonalazódik ebben a térségben, legkésőbb II. Jeroboám korában, amikor Hamátig terjeszkednek az izraeliták (2Kir 14,28).

Margalit megfigyeléseit kiegészíthetjük azzal, hogy a KTU 1.22 I Rapiuma-szövegben a rapiuma-t a Libanon szívébe (*b irt lbnn*) hívják meg egy ünnepi lakomára [30] 298. A Kirta eposzban (KTU 1.14 IV 34–36.38–39) Kirta Tíruszba és Szidonba látogat fogadást tenni. Az Aqatu eposzban szereplő Danilu *hrnm* királya, amely a Beqa' szoros északi részén lokalizálható [35] 380. Feltűnő, hogy az ugariti hagyományokban szereplő földrajzi nevek északizraeli vagy azzal közvetlenül szomszédos területeket neveznek meg. Ez valóban nem magyarázható mással, minthogy ezek a hagyományok ezekről a területekről származnak.

Ezt a feltevést egy másik, ettől független megfigyelés is igazolja, mégpedig a térség ékírásos ábécéjének vizsgálata. Ugaritban két ábécé volt használatban. Egy 22 hangzós és 30 hangzós ábécé. Mindkettő ékírásjeleket használt. A szövegek túlnyomó része, így a kérdéses mítoszok és eposzok is, a 30 hangzós ábécével íródtak. A két ábécé jelenlétét mindmáig nem sikerült végérvényesen tisztázni, de Dietrich és Loretz a vonatkozó kutatásaikban abból indulnak ki, hogy a két ábécé két párhuzamos kánaáni dialektus hangkészletét tükrözi [32] [33]. Azt tudjuk, hogy Ugarit szomszédságában a föníciai ábécé is 22 hangzót és írásjelet használt. Talán az ugariti nyelv is a föníciaihoz hasonlóan eredetileg egy hangtanilag kevésbé differenciált nyelv volt, és a 30 hangzós dialektus valahonnan máshonnan származott és került Ugaritba. Dietrich ezt az álláspontot képviseli. Fő érve a 14. sz-i Bét Semes-i ábécé-tábla, ahol egy 28 ékírásjeles ábécé olvasható, amely messzemenően megfelel az ugariti ábécé 30 hangzójának és ékírásjelének. Az egyetlen különbség az alef megkülönböztetése: míg az ugariti 30-jeles ábécé az inherens magánhangzók szerint megkülönböztet a, i, és u-ra hangzó alefeket, addig a Bét Semes-i ábécé egy jelet használ az alefre. Ebből Dietrich és Loretz azt a következtetést vonja le, hogy délen egy differenciáltabb nyelvet beszéltek, míg északon egy 22-hangzós dialektus volt használatban. Ugyanez a felosztás érvényes a mediterrán partszakaszra és a belső területekre is. A 30 hangzós ábécét illetően azonban az a legfontosabb felismerés, hogy délről került északra.⁸

2.3 Háttér: dinasztiaaváltás Ugaritban

Mi lehet a magyarázat a fenti megfigyelésekre? A szövegek belső bizonyosságai déli tradíciók jelenségét sugallják, de az ábécé is úgy tűnik Levante déli részéről kerül északra. Ezzel együtt feltűnő, hogy Ugaritban a királyi palota a város szélén, lényegében izoláltan helyezkedik el, ami azt sugallja, hogy a palota a városközpont kiépülése után épült, azaz másodlagosan került a város területére. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy a 15. sz. közepén egy Yaqaru nevű király kerül trónra, aki egy új dinasztia, az utolsó ugariti dinasztia alapítója. Ennek a dinasztianak a pecsétje egész a 12. sz-ad első feléig volt használatban [31]. A fent már idézett KTU 1.108-ban erről a dinasztiaalapító királyról van szó, akinek istene, Rpu, Edrei-ben és Astarótban, azaz Básánban székel. Még konkrétabban fogalmazva, a dinasztiaalapító istene, egy Básánban uralkodó isten. Úgy tűnik, hogy Ugaritban valamikor a 2. évezred közepén egy idegen dinasztia került hatalomra, amely a város szélén épített magának egy palotakomplexumot. Ezt a dinasztiaaváltást az új pecsét megjelenése is igazolja. De honnan származhatott ez a királyi család? Ha a szövegek helységneveit és ábécé déli eredetét vesszük alapul a legvalószínűbb térség a básáni régió. Nagy valószínűség szerint innen érkezik a dinasztia és hozza magával differenciált dialektusát és ábécéjét, nem utolsó sorban pedig a básáni tradíciókat [35].

⁸ Az, hogy a 30 hangzós hangkészletet használó ábécé délről került északra mára már elfogadottnak mondható. Vö. [26] [34].

Természetesen ez nem jelenti azt, hogy az ugariti szövegek a básáni hagyományokat érintetlenül őriztek volna meg. Minden bizonnyal keveredtek a helyi hagyományokkal és módosulva kerültek megszövegezésre. De ezen túlmenően majdnem teljes bizonyossággal kijelenthető, hogy az ugariti szövegekben básáni hagyományokkal *is* találkozunk. Smith a Baál ciklus kommentárjában, még azt is felveti, hogy nem lehetséges-e, hogy Baál harca az Él fiai ellen az új dinasztia hatalomért folytatott harcának lecsapódása [23] 46? Mindenesetre úgy tűnik, hogy az ugaritológia abban a tekintetben nyugvópontra jutott, hogy Ugaritban más, idegen, déli tradíciók is éreztetik hatásukat. Ha ez igaz, a közvetett föníciai közvetítés mellett, van egy közvetlenebb kapcsolat Izrael és Ugarit között, amely nem más, mint Básán területe, ahonnan az utolsó ugariti dinasztia származik. Ezalatt a dinasztia alatt kerülnek megszövegezésre azok a mítoszok és eposzok, amelyek oly sok hasonlóságot mutatnak az Ószövetség bizonyos részeivel. Mindezek alapján indokolt lenne megfelelő módszertani körültekintéssel ismét az ugariti szövegek felé fordulni, és használni azokat.

3. Összefoglalás

Az ugariti szövegek felfedezését hatalmas ováció követte. A kutatók az Ószövetség egyik forrását, a hagyományok eredetijét vélték felfedezni ezekben. Ettől méltán határolódott el a tudományos közönség a 20. sz. második felében és utasította el ezt a túlzásba vitt pánugaritizmust. Azonban az ószövétsgtudomány nem tévesztheti szem elől az újabb kutatási eredményeket. Az ugaritológia friss felismerései, úgymint a mítoszok és eposzok helységnevei, a 30 hangzós ábécé, a később épült ugariti királyi palota izolált fekvése, az új uralkodói pecsét megjelenése, valamint a királyi dinasztia istenének származási helye egy Básán környéki dinasztia hatalomra kerülését valószínűsítik, amely hozza magával hagyományait, kultúráját, írásbeliségét. Az említett terület az ÓSZ beszámolója alapján Izraelhez tartozott. A közös kultúrkörön és föníciai közvetítésen túl ez a terület lehetett az a közös köldökzsinór, ahonnan a hagyományok különböző változatai újukra indultak és megtalálták végső formájukat Ilimilku agyagtábláin és némi idői eltolódással az Ószövetség pergamen tekercsein.

Irodalomjegyzék:

- [1] G. R. Lehmann, Friedrich Delitzsch und der Babel-Bibel-Streit, Fribourg, 1994.
- [2] K. Johanning, Der Bibel-Babel Streit. Eine forschungsgeschichtliche Studie, Frankfurt am Main, 1988.
- [3] S. Gebauer, "Babel-Bibel-Streit," *wibilex*: <https://www.bibelwissenschaft.de/stichwort/14345/>, p., 2015 (megnyitva: 2019. jún. 6).
- [4] A. Tugendhaft, "Babel-Bible-Baal," in *Cratlon and Chaos*, Winona Lake, 2013, p. 190–198
- [5] Balogh Cs., "Próféta –kreatív igemagyarázó vagy ötletzegény epigon?," *Református Szemle*, vol. 97, p. 3–20, 2004.
- [6] A. W. A. Curtis, "Ras Shamra, Minet el-Beida and Ras Ibn Hani. The Material Sources," in *Handbook of Ugaritic Studies*, Leiden, Boston, Köln, 1999, p. 5–29.
- [7] S. Rummel – R. S. Fisher, Ras Shamra Parallels I–III, Róma, 1972–1981.
- [8] M. Dahood, Psalms I–III, Garden City, 1966–1970.
- [9] W. Kuhnick, Nordwestsemitische Studien zum Hoseabuch, Róma, 1974.
- [10] M. Smith, "Ugaritic Studies and Israelite Religion. A Retrospective View," *Near Eastern Archaeology*, vol. 65, p. 17–29, 2002.

- [11] M. Heiser, "What's Ugaritic Got to Do with Anything?," <https://www.logos.com/ugaritic>, (megnyitva: 2019. jún. 6).
- [12] M. S. Smith, *The Ugaritic Baal Cycle I*, Leiden, New York, Köln, 1994.
- [13] R. Rendtorff, "El, Ba'al und Jahwe. Erwägungen zum Verhältnis von kanaanäischer und israelitischer Religion," *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft*, vol. 78, p. 277–292, 1966.
- [14] S. Mowinckel, *Der achtundsechzigste Psalm*, Oslo, 1953.
- [15] H. Donner, "Ugaritismen in der Psalmenforschung," *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft*, vol. 79, p. 322–350, 1967.
- [16] G. Sauer, "Die Ugaritistik und die Psalmenforschung II," *Ugarit Forschungen*, vol. 10, p. 357–386, 1978.
- [17] H. Niehr, *Der höchste Gott*, Berlin, New York, 1990.
- [18] C. Frevel, *Geschichte Israels*, Stuttgart, 2016.
- [19] G. Markoe, *Phoenicians*, London, 2000.
- [20] R. Liwak, "Phönizien und Israel," in *Israel in der altorientalischen Welt*, Berlin, Boston, 2013, p. 152–162.
- [21] H. Niehr, "The Rise of YHWH in Judahite and Israelite Religion. Methodological and Religion-Historical Aspects," in *The Triumph of Elohim*, Kampen, 1995, p. 45–72.
- [22] *Texte aus der Umwelt des Alten Testaments III*, Gütersloh, 2005.
- [23] M. S. – P. W. Smith, *The Ugaritic Baal Cycle II*, Leiden. Boston, 2009.
- [24] N. Wyatt, "The Evidence of the Colophons in the Assessment of Ilimilku's Scribal and Authorial Role," *Ugarit Forschungen*, vol. 46, p. 399–446, 2015.
- [25] Y. Calvet, "The House of Urtenu," *Near Eastern Archaeology*, vol. 63, p. 210–213, 2000.
- [26] D. Pardee, "Ugaritic alphabetic cuneiform in the context of other alphabetic systems," in *Studies in Semitic and Afroasiatic Linguistics Presented to Gene B. Gragg*, Chicago, 2007, p. 181–200.
- [27] C. Hawley – H. R. Roche-Hawley, "An Essay on Scribal Families, Tradition, and Innovation in Thirteenth-Century Ugarit," in *Beyond Hatti. A Tribute to Gary Beckman*, Atlanta, 2013, p. 241–264.
- [28] D. Pardee, "The Ba'lu Myth," in *Context of Scripture I*, Leiden, Boston, 2003, p. 241–247.
- [29] B. Margalit, *The Ugaritic Poem of AQHT*, Berlin, New York, 1989.
- [30] H. Niehr, "Texte aus Syrien," in *Texte aus der Umwelt des Alten Testaments. Neue Folge 8*, Gütersloh, 2015, p. 177–301.
- [31] H. Niehr, "Die rapi'ūma/rephā'im als konstitutives Element der westsemitischen Königsideologie. Herkunft – Rezeptionsgeschichte – Ende," in *Congress Volume Sellenbosch*, Leiden. Boston, 2016, p. 143–178.
- [32] M. Dietrich – O. Loretz, *Die Keilalphabete. Die phönizisch-kanaanäischen und altarabischen Alphabete in Ugarit*, Münster, 1988.
- [33] M. Dietrich, "Die Texte aus Ugarit im Spannungsfeld zwischen Königshaus und Bevölkerung," in *Religion und Gesel*, Münster, 1997, p. 75–93.
- [34] W. Röllig, "Nordsemitisch – Südsemitisch? Zur Geschichte des Alphabets im 2. Jt. v. Chr.," *Israel Oriental Studies*, vol. 18, p. 79–88, 1998.

[35] H. Niehr, "Ahnen und Ahnenkult in den Königsepen aus Ugarit," in *Zwischen Zion und Zaphon*, Münster, 2016, p. 379–400.

Lektorálta: Dr. Balogh Csaba, docens, Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet